

<https://doi.org/10.15407/np.76.065>

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:001.891:[081/082:[94+008]
(477)]“2020/2025”

Лариса Матвійчук,

кандидат наук із соціальних комунікацій,

старший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: l.matvijchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7230-9053>

Scopus Author ID: 58117186100

КОЛЕКТИВНІ МОНОГРАФІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО В ГАЛУЗІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (2020–2025) ЯК РІЗНОВИД НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ДЖЕРЕЛА: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Мета статті – охарактеризувати особливості видавничої продукції у сфері наукової та соціокультурної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у період 2020–2025 рр., передусім, нові методологічні засади підготовки колективних монографій як частини науково-інформаційного напрямку. *Методологічну основу* роботи становить комплекс загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) і спеціальних методів (описовий, аналітико-синтетичний, структурно-функціональний) наукового дослідження, використання системного й соціокомунікаційного підходів. *Новизна* складається з того, що обґрунтовано важливість концентрації зусиль бібліотечних вчених на розкриття знаннєвого ресурсу історико-культурних фондів бібліотеки, які не були в науковому обігу. Звернуто увагу на колективні монографії, які інтегрують різні підходи до представлення різноаспектних джерел та їх зміст із фондів рукописної та книжкової спадщини, презентації українському і світовому товариству найкращих творів, можливостей поєднувати національні й загальносвітові тенденції розвитку інформаційно-бібліотечної справи.

© Л. Матвійчук, 2025

Висновки. Важливим напрямом роботи стало пропагування через видавничу продукцію, передусім монографічну, ретроспективної української культурної спадщини бібліотек як цінного джерела збереження національної пам'яті і національної ідентичності та її розвитку. Цьому сприяють нові методологічні підходи до змісту монографій, розширення авторського колективу, додавання до видання як органічної частини інших видів науково-інформаційної продукції, що збагачують культурологічну цінність видань і активізують соціокомунікаційне значення цих видань.

Ключові слова: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, науково-дослідна робота бібліотек, колективні монографії, науково-інформаційна діяльність наукових бібліотек, соціокультурна діяльність, репозитарій наукових текстів, українська книга.

Суспільно-політичні реформи незалежної України, починаючи з 90-х років XX ст., призвели до бурхливого зростання інтересу до національної історії та культури, випуску широкого комплексу наукових видань, що розкривають різні аспекти та періоди історичного розвитку культурної спадщини, літератури в галузі національної культури та політичних аспектів розвитку суспільства. У центрі уваги опинилися й історико-культурні фонди бібліотек, передусім, розконсервовані величезні обсяги книжкових фондів, що не опрацьовувалися впродовж XX ст., зокрема, націоналізовані радянською владою, у тому числі бібліотеки релігійного походження, навчальних закладів та культурно-просвітницьких установ, наукових товариств та громадських установ, особисті книжкові та архівні колекції діячів національного або опозиційного руху, історичні зібрання та спеціальні колекції [1]. Актуалізуються величезні обсяги рукописних документів, які до цього часу не були в науковому обігу. Завдання залучити до наукового обігу абсолютно новий шар історико-культурної та наукової інформації за короткий термін вимагало значних зусиль наукового опрацювання фондів, їх наукової класифікації та перегляду структури науково-пошукового апарату та видового складу науково-інформаційних видань, а відповідно – і підготовки відповідних фахівців. За короткий термін треба було здоганяти

провідні світові бібліотеки, які реалізовували цю роботу впродовж XIX–XX ст.

Цей процес актуалізації набуває *методологічного аспекту щодо шляхів реалізації науково-інформаційної функції бібліотек* через багатоаспектні дослідження фондів та їх походження, експертизу цінності та науковий опис, систематизацію, створення системного науково-довідкового апарату та електронних ресурсів, видавничу діяльність, організацію культурно-просвітницьких та популяризаційних видів роботи в системі соціальних комунікацій. Можливості для цього було надано завдяки докорінним змінам у засадах діяльності бібліотек у 90-х роках XX ст., коли впроваджується нове законодавство, зокрема Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», іншими актами законодавства, Статутом Національної академії наук України. Основними принципами організації та діяльності наукової установи НАН України, що не лише декларують нові правові засади діяльності бібліотек, а й значно розширюють права бібліотек щодо визначення напрямів і форм діяльності, організації видання наукової продукції, що раніше не було дозволено [2, с. 448–465].

Національні бібліотеки НАН України пройшли значний шлях свого розвитку від початку офіційного утворення, але їхні фонди, до складу котрих увійшли колекції і зібрання, бібліотеки були спадщиною попереднього історичного розвитку України: у рукописній формі, друкованої книжкової продукції, в історичних архівних документах, інших джерелах великої спадщини артефактів, що відображають усі аспекти розвитку творчої думки – національної та світової.

Одним з факторів успіхів у науково-дослідних розробках НБУВ у галузі таких історико-культурних напрямів як створення національної бібліографії, українська біографістика, вивчення, збереження та видання української історико-культурної спадщини та нові технології збереження, консервації та реставрації бібліотечних фондів, стала нова структура бібліотек, створена та укріплена за ініціативою генерального директора НБУВ академіка О. Онищенка, який очолив НБУВ у 1992 р.

Започаткування нової структури національної бібліотеки і створення низки наукових інститутів стало поштовхом для розвитку

бібліотечних наук, зокрема Інституту рукопису, Інституту української книги (сьогодні – Інститут книгознавства), Інституту бібліотекознавства, Інституту архівознавства, Інституту біографічних досліджень, Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки та Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Центру збереження фондів і цифровізації, окремих наукових відділів – національної бібліографії, науково-бібліографічного, пресознавства тощо [3, с. 59–70]. Ця структура залишилася ефективною впродовж усього наступного періоду діяльності бібліотеки.

Статус науково-дослідної національної установи визначив умови та засоби дослідження історико-культурних фондів, відтоді бібліотека реалізує свої науково-інформаційні функції за багатьма напрямками, формуючи значний вплив на розвиток гуманітарної складової суспільства, що є необхідною умовою формулювання національної ідеї незалежної держави, захисту базових культурних цінностей, які гармонізують українське суспільство, об'єднують та підтримують духовні сили народу, у тому числі в період воєнного стану, у якому нині перебуває Україна. Бібліотека виступає інститутом національної пам'яті як установа, що організує збирання, збереження та використання джерел національної пам'яті, відіграє важливу соціокомунікаційну роль у визначенні ціннісно-нормативної системи суспільства, її стабільного емоційно-психологічного стану, морального та інтелектуального потенціалу [4].

Важливою умовою став захист державою історичної пам'яті і надання НБУВ статусу національного культурного надбання. З того часу бібліотеці належить особлива роль у дослідженні історико-культурних фондів як провідних культурних, освітніх, науково-інформаційних державних закладів, що здійснюють функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, архівознавства і документознавства. Значно розширилися статутні функції бібліотек, доповнившись багатьма інноваційними напрямками розвитку науки, у тому числі науково-інформаційного, який став пріоритетним [5].

У Статуті 2017 р. НБУВ науковій діяльності приділено основну увагу (п.2.1.2.), що є виправданим у сучасній науковій та соціокультурній діяльності, визначено основні наукові напрями: теоретичні, методичні та інформаційно-технологічні проблеми управління знаннями в бібліотеках і формування фондів та бібліотечних баз знань, інтеграція та використання інформаційних ресурсів; розвиток національного науково-інформаційного простору; вивчення, збереження і видання рукописної, книжкової та документальної спадщини України; створення національної бібліографії та біобібліографії, розвиток української біографістики; проблеми розвитку інформаційного суспільства, глобальної інформатизації та соціальних комунікацій, інформаційної безпеки України. НАН України значно розширила можливості бібліотек визначати свої наукові дослідження, звільнити свої творчі та наукові здібності від ідеологічних обмежень радянського часу.

Серед цих напрямів, що затверджуються для досліджень, важливого значення набуває напрям **вивчення, збереження і видання рукописної, книжкової та документальної спадщини України**, який став одним з основних у науковій діяльності таких інститутів як Інститут рукопису, Інститут книгознавства та Інститут архівознавства НБУВ, за рахунок зосереджених у фондах понад 3 млн унікальної історико-культурної спадщини історичних бібліотек, колекцій, зібрань, які раніше не були актуалізовані в науковій та культурній діяльності.

Гарантією професійної розробки фондів як великого масиву джерел історико-культурної пам'яті України стало відкриття аспірантури і докторантури та спеціалізованої наукової ради із захисту дисертацій, що відіграло значну роль у підготовці кадрів вищої кваліфікації в академічних бібліотеках і в Україні в цілому, спроможних вирішувати багато питань кваліфікованого розвитку науки в НБУВ [6, 7]. Створення спеціалізованої вченої ради в НБУВ, а також видання фахових журналів та збірників наукових праць, які почали виходити з 1993 р., дало змогу швидко сформувати професійний колектив учених, які розуміли специфіку бібліотечних наук і завдання наукового дослідження та залучення до наукового простору гуманітаристики неактуалізованого історичного багатства національної культури та перспективи їх розвитку.

Нового значення набуває науково-інформаційна функція у галузі опрацювання та надання в науковий доступ історико-культурної спадщини. Оскільки бібліотеки увійшли до складу національної системи науково-технічної інформації і формування довідково-інформаційних фондів (обробка, зберігання, поширення й використання інформації інформаційного забезпечення юридичних та фізичних осіб) на них було поширено й законодавство в галузі інформації: «Закон про інформацію» (1992) та Закон «Про науково-технічну інформацію національного інформаційного фонду України» (1993), які надалі періодично редагувалися та розвивалися.

Це дало змогу бібліотекам не лише досліджувати, а й ґрунтовно розвивати науково-інформаційну та науково-видавничу діяльність у цілому, створювати свої видавництва, журнали, різноманітні науково-інформаційні види публікацій та електронних ресурсів, а згодом цифрової складової науково-інформаційної роботи. Водночас у бібліотеках формується новий аспект розвитку й використання науково-інформаційних та культурологічних джерел на базі наукового дослідження фондів, що не були в науковому обігу, та джерел нового комплектування. Починає розвиватися й класифікація науково-інформаційних видань та науково-інформаційних джерел, що видають бібліотеки. Опрацювання культурної спадщини та її поширення історико-культурного знання, використання нових знань у соціокультурній комунікації стає однією з провідних функцій наукової бібліотеки з урахуванням її науково-дослідної специфіки та наповнюються змістом живого відображення історії наукового й культурного розвитку.

На сьогодні існує величезна наукова продукція бібліотек – підготовлено два бібліографічних покажчика наукових праць НБУВ до 2018 р. [8, 9], що розкривають її «вибух» у період незалежності. Аналіз різноманітних видів науково-інформаційної продукції бібліотек та таких, на які можна поширювати значення інформаційних, сьогодні значно полегшений можливостями не лише ознайомитися із самими паперовими виданнями, що розсилаються за обов'язковою розсилкою, а й із цифровими копіями в репозитаріях бібліотек, поточними архівами бібліотек з основної діяльності [10, 11, 12].

Одним із ґрунтовних показників фундаментальних розробок бібліотек стала видавнича діяльність та обсяги й види наукової продукції, яка характеризувала новий етап в історії наукових національних бібліотек НАН України, що досліджувалося Т. Дубас. Вона провела спеціальне дослідження науково-видавничої діяльності НБУВ за період незалежності (1991–2019) – охарактеризувала розвиток засад діяльності, навела статистику та здійснила класифікацію видань, що відображено в дисертаційному дослідженні «Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: напрями, тенденції змін, перспективи (1991–2019)» [13]. Дослідницею було виокремлено нові тенденції доробку національних бібліотек НАН України у підготовці наукових монографій, каталогів, довідників-путівників, бібліографічних покажчиків, дайджестів і багатоаспектної продукції інформаційно-аналітичного змісту та інших форм інформування.

Т. Дубас виокремила напрям історико-культурологічних видань, спрямованих на представлення історичних бібліотек, колекцій та зібрань унікальних фондів, що відбувається внаслідок науково-дослідної діяльності бібліотек, та відзначила його специфічні особливості, обсяги, структуру, різноманітність напрямів, які можуть бути предметом досліджень у науковій бібліотеці, склала бібліографічні списки основних праць, намітила можливості подальшого розвитку у цифровому середовищі в аспектах редакційно-видавничої специфіки підготовки [14]. У працях Т. Дубас розглянуто інформацію про обсяги збільшення видавничої продукції НБУВ та розширення репертуару видань в умовах змін у статутах НБУВ, державних стандартів, надано загальну класифікацію видань [15, 16]. Дослідниця виокремила основні характерні особливості цього періоду наукового розвитку наукової діяльності: створення *серій видань* – монографічних, бібліографічних та археографічних (публікацій документів та пам'яток історії та культури) по напрямках, які присвячувалися ***розкриттю унікальних і універсальних за науково-культурологічним значенням фондів НБУВ та ЛННБ***, на відміну від діяльності бібліотек галузевих академій, які працювали відповідно на галузь науки. До того ж вона відзначила і появу комплексних праць, що містили різні види інформації, як власне теоретичні

розділи, так і розділи, що розвивають склад і зміст фондів, а також праці, які поєднували різні види наукової роботи і мали як науково-дослідну монографічну складову, яка представляла сам предмет видання, так і бібліографічні розділи покажчиків, каталогів, публікацію джерел, включені додатки, що демонструють глибину та верифікацію досліджень.

Слід зазначити, що за останні роки (2020–2025 рр.) наукова продукція національних бібліотек, попри воєнний стан, зменшення фінансування та погіршення умов роботи, продовжувала розвиватися, про що свідчить спеціальна Аналітична записка НБУВ, підготовлена для проходження державної атестації та атестації НАН України у 2025 р. як науково-дослідних установ. Хоча категорію Б можна вважати успішним проходженням атестації, багатий доробок у галузі науково-бібліографічної діяльності та інші види науково-інформаційної роботи, передусім у галузі формування нових електронних ресурсів та цифрових колекцій, не був врахований у методиці оцінки державної атестації: що є прикритим прикладом необ'єктивного оцінювання результату діяльності бібліотек – науково-дослідних інститутів.

За останній час наукова продукція представлення науково-інформаційної діяльності, окрім безпосередньо виданих каталогів, путівників, довідників, покажчиків, публікацій джерел, дайджестів, а також описів фондів, відбувається і в серії монографічних досліджень історії діяльності різних внутрішніх інститутів, центрів і напрямів, які надавали характеристику науково-дослідній, науково-інформаційній та соціокультурній діяльності.

Монографічні дослідження з історії розвитку напрямів та структурних підрозділів бібліотек, крім основного завдання, розкривають види науково-інформаційної продукції та узагальнюють конкретну інформацію, публіковану в журналах і збірниках наукових праць, розкривають хронологію розробки напрямів, а також систематизують електронні ресурси щодо популяризації та інформування на сайтах, участі у масмедіа тощо.

У цьому процесі особливе місце належить серії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (2000–2020)» з історії діяльності НБУВ, що складається з декількох видань, де розкри-

валися успіхи різних структурних підрозділів бібліотеки у виконанні наукових завдань за період 2000–2020 рр., що продовжує попередньо згадане видання історії бібліотек у перше десятиліття незалежності. Бібліографія праць НБУВ за цей період представлена у вказаних вище двох виданнях НБУВ опублікованих праць співробітників НБУВ, які готували бібліографічні відділи НБУВ. Значне місце займають видання в галузі опрацювання фондів історико-культурної спадщини за період перших 30 років незалежного розвитку, а списки публікацій, що були додані до звітної документації підрозділів НБУВ, зберігаються в поточних архівах бібліотек та розміщені на сайтах бібліотек, масмедіа тощо.

Кінець 10-х і початок 20-х років ХХІ ст. демонструє нову тенденцію у дослідженнях історико-культурних фондів бібліотек, відзначений ініціативою і за участю Л. Дубровіної, Н. Зубкової та Г. Ковальчук в історичній науці і остаточним формуванням інтегрованого напрямку комплексного рукописно-архівно-бібліотечного фондознавства, внаслідок створення значних за кількістю дослідників наукових шкіл, що розв'язують проблеми історії культурної спадщини та методи її сучасної репрезентації у системі рукописних, архівних і книжкових джерел, включення результатів наукових студій до наукового й суспільного обігу та в систему наукових та соціальних комунікацій, а також цифрових ресурсів. Про це переконливо свідчить те, що в період 2020–2025 рр. структура та види опублікованих наукових видань суттєво розвинулися. Серед них яскраво проявилися родина комплексних колективних монографій і довідників, присвячених діяльності інститутів НБУВ, у підготовці яких брало участь багато авторів, співробітників відділів, задіяних у виконанні наукових тем, пов'язаних тією чи іншою мірою з дослідженням та презентацією ІКС. Методичні засади підготовки таких видань ґрунтовно обговорювалися, оскільки склад фондів характеризується великим розмаїттям. Були визначені основні напрями і серії видань НБУВ щодо заповнення білих плям в історії культури і залучення до наукового обігу документальної спадщини бібліотек. Основна увага була спрямована на підготовку багатотомних фундаментальних колективних та індивідуальних робіт.

Колективні й комплексні монографії і довідники стали інноваційними видами презентацій ретроспективних фондів і розвитку

наукових напрямів, які з'явилися внаслідок розробки концепції таких видань. Специфіка бібліотечної діяльності та повноцінного представлення джерельного потенціалу фондів проявилася й у тому, що у підготовці таких видань брали участь великі колективи фахівців інститутів та відділів, що зберігають спадщину, пов'язані з дослідженням історії та теорії книжкової та рукописно-книжної культури, формування книжкових, газетних, нотних та музичних фондів, рукописних джерел, архівних документальних колекцій, історичних колекцій та зібрань як об'єктів культурної спадщини. Вони здійснювали науковий опис та цифровізацію унікальних фондів, книжкових та документальних пам'яток, працювали над теорією та історією розвитку документальних систем, формування документальних фондів НАН України та архівних установ. Завершальним етапом таких досліджень стає підготовка біографічних та бібліографічних видань, науково-бібліографічних анотованих покажчиків, що репрезентували національну бібліографію та розкривали бібліотечні фонди, розвиваються комплексні видання – бібліографічні монографії. Великі колективи авторів відображають специфіку розвитку бібліотек, як поліфункціональних наукових установ та багатовекторних суб'єктів комунікаційної діяльності в науковому та соціокультурному просторі України і світу.

Сьогодні розвиток напрямів публікаційної діяльності розвиває та збагачує запропоновану класифікацію **в змістовому плані**. Виникають нові види монографічних видань і путівників інтегрованого характеру, поєднуються результати глибоких досліджень з аналітичною науково-інформаційною складовою, видання можуть суттєво розрізнятися за завданнями, структурою, принципами викладу матеріалу та кількістю залучених авторів, публікацією джерел, документальними додатками тощо. З'являються нові видові особливості, які порушують встановлені формальні правила та класифікаційні ознаки наукової продукції, але вони посилюють глибину досліджень та їхні засоби розкриття меморіальних фондів. Це видання є інноваційними технологіями НБУВ.

Отже, основною особливістю бібліотечної науки є розширення колективного характеру підготовки наукових праць фахівцями різного рівня, оскільки бібліотека є поліфункціональною установою.

Підготовка монографій та наукових довідників базується на узгодженні методологічних принципів підготовки видання спеціалістами різного профілю і значній свободі творчої складової авторського колективу у виборі теми та шляхів її розробки, визначається участю різних підрозділів бібліотек за значним колективом учасників, що є цілком виправданим та врешті успішним. Такі праці представляють бібліографію опублікованих праць співробітників, що дають можливість побачити науковий доробок у його повному масштабі, включаючи всі види наукової продукції в монографіях, каталогах, покажчиках, наукових статтях, тезах наукових праць тощо. Так само оприлюднюються матеріали виставок, презентацій, конференцій, інших наукових і культурних заходів, що є результатом досліджень і розкривають фонди широкому загальному вчених і культурних діячів.

Слід спеціально зупинитися на тих колективних монографіях, які присвячені історії комплектування, напрямів діяльності і наукового доробку НБУВ в галузі розробки культурної спадщини, що вийшли у період 2019–2025 рр., де колективність праці стала умовою повноцінного розкриття предмета студій та їх успішності. Після деідеологізації бібліотечної справи та можливостей розробки й використання бібліотечних фондів для розвитку гуманітарних і суспільних наук, відродження національної культурної спадщини творча складова вчених не обмежувалася. У низки монографій висвітлювалися не лише історичні особливості розвитку бібліотек і бібліотечних наук, розкриваються і зміни в сутності діяльності бібліотек, науково-теоретичні та практичні здобутки розробок наукових тем, а й представлений ґрунтовний науково-інформаційний потенціал таких монографій. Така наукова акція була проведена в НБУВ у 2019–2021 рр. всіма інститутами НБУВ та їхніми науковими відділами за напрямками. Вона базувалася на нових концепціях наукових лідерів НБУВ щодо формування цілісного соціокультурного простору України як складової консолідаційних національних стратегій [17, с. 148–157].

Характерною особливістю наукових концепцій Л. Дубровіної (Інститут рукопису) є комплексний підхід – поєднання методологічних і методичних засад спеціальних історичних дисциплін, органічний синтез археографії, книгознавства, джерелознавства,

палеографії, текстології, філігранології, архівознавства, докумен-тознавства, бібліографознавства та інших спеціальних дисципліни, що мають своїм об'єктом бібліотечні фонди культурної спадщини [18]. Так само і книгознавча концепція Г. Ковальчук (Інститут книгознавства), яка сформувалася ще на початку нульових років і розвивалася надалі у контексті походження книжкової спадщини, передбачила підготовку видань на нових засадах вивчення історії книги та книжкового пам'яткознавства, охоплюючи уявлення не лише про книжкову спадщину, а й про бібліотечні зібрання і колекції як окремий об'єкт пам'яткознавства як колекції-пам'ятки, де інформація готується і верифікується спеціалістами різного профілю та заповнює прогалини в історії книжкової культури. Вони показали, що ретроспективні фонди є невичерпним джерелом історико-культурологічного розвитку суспільств, що є доказом історичного шляху держави, розкрили можливості цифровізації великих масивів джерел на засадах інтеграції та консолідації ресурсів у системі бібліотечних платформ.

Напрямок комплексного *дослідження ретроспективних історико-культурних фондів* з історії наукової думки, літератури, духовної культури України, що майже не використовувалися до цього як джерельна база історичних та культурологічних досліджень, тепер широко представлений у фундаментальних працях, підготовлених бібліотечними вченими, авторами колективної монографії, які розглядали здобутки бібліотек за період незалежності.

Першою зведеною монографією стала праця «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002)» [19]. Це стало можливим за рахунок значного колективу НБУВ (Т. Антонюк, Т. Арсєнко, Н. Бондар, О. Вакульчук, О. Василенко, Л. Гарбар, В. Горовий, С. Денисова, Т. Добко, Т. Дубас, Л. Дубровіна, Л. Затока, Н. Захарова, Н. Зубкова, Л. Івченко, Г. Індиченко, Ю. Калініна-Симончук, Т. Ключок, Т. В. Коваль, Т. М. Коваль, Г. Ковальчук, І. Корчемна, Л. Костенко, Т. Кулаковська, Л. Литвинова, К. Лобузін, Н. Любовець, Л. Матвійчук, Л. Муха, Т. Мяскова, Л. Новосьолова, О. Онищенко, В. Омельчук, Т. Павлуша, Л. Пестрецова, С. Полтавець, Ю. Половинчак, О. Полякова, В. Попик, І. Сергєєва, Г. Солоїденко, О. Степ-

ченко, Д. Устиновський, В. Чупріна, П. Шекера, І. Шульга, Г. Юхимець, М. Філіпович, О. Яковенко, Л. Яременко, О. Яценко). Залучення такої кількості виконавців диктувалося профілями діяльності відділів, які мали свою спеціалізацію, виконували конкретну роботу, визначену статутом бібліотеки як національної і розвивалися у співпраці і взаємозв'язку, що охоплював всю бібліотеку. З таким підходом вдалося повністю розкрити цей важливий період у її житті, значно підсилити інформаційну цінність видання, яке стало своєрідним довідником з історії трансформації бібліотеки в нових умовах, підкреслити успіхи в діяльності бібліотеки.

У монографії розкривалися особливості періоду 1990-х років, на які припало створення міцної ідейної платформи для подальшої багатоаспектної, комплексної та поглибленої діяльності бібліотеки як провідної академічної науково-дослідної установи та провідної вітчизняної книгозбірні, що виконує національні функції, підвищенням ролі в науці та суспільстві й, відповідно, зростанням її авторитету. Монографія охоплювала усі напрями діяльності НБУВ. Одним з важливих висновків стало твердження, що саме в 1990-х роках закладаються засади розвитку НБУВ як провідного науково-інформаційного центру та найбільшого в Україні за обсягом та цінністю рукописних, книжкових і архівних фондів об'єкта національного культурного надбання [19, с. 9]. Значення та трудомісткість таких досліджень, їхня висока науково-культурна цінність для сучасного розвитку держави та формування історичних засад менталітету нації особливо підкреслювалося в кожному розділі цієї монографії.

У цьому виданні підкреслювалося, що актуалізація знання про історичне минуле відбувається через науковий археографічний та книгознавчий опис та залучення цієї спадщини до наукового та культурного обігу, що вимагало оволодіння спеціальними методами дослідження фондів бібліотеки як історичних джерел, знання різних, у тому числі «забутих» мов та історичного контексту, проведення ґрунтовних історичних студій стосовно походження джерел, колекцій та меморіальних бібліотек в умовах практичної відсутності документального супроводу цих фондів щодо походження, їхньої долі, переміщень та втрат, змісту і складу фондів [19, с. 221–222]. 90-ті

роки XX ст. дали змогу сформуватися потужному колективу кодикологів, книгознавців, бібліографів, біографістів, архівістів. Посилила цей процес спеціалізація у діяльності інститутів і центрів та відділів. Важливе значення мало й об'єднання досвідчених фахівців та початківців, що, безумовно, позитивно вплинуло на професійне й наукове зростання наукової кваліфікації бібліотечних вчених і практиків.

Наступний крок із узагальнення історії НБУВ у період незалежності зробила серія колективних монографій НБУВ, які відображали діяльність різних інститутів і центрів, напрямів розвитку НБУВ у 2000–2020 рр. Ці праці, написані з нагоди 30 років незалежності України і 100-річчя бібліотеки, виконання котрих здійснювалося за рахунок коштів спеціальної бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», представлені авторськими колективами як науковців НБУВ в цілому, так і колективами інститутів та центрів. Колективні монографії та довідники інститутів рукопису, книгознавства приділяли спеціальну увагу науково-інформаційній та популяризаційній діяльності НБУВ в галузі історико-культурної спадщини і створюються на засадах потужної синергії творчого колективу науковців.

Методологічний підхід до змісту таких колективних монографій, де було задіяно набагато більше трьох-п'яти авторів, переважно керівників відділів та досвідчених учених, передбачав увагу до спеціалізованих розділів щодо розкриття фондів різного походження, розгляд науково-інформаційної та науково-популяризаційної діяльності і створення цифрового ресурсу пам'яток та цінних колекцій. Важливою була наявність низки додатків, що надавали можливість глибше зрозуміти науково-інформаційну діяльність і популяризацію рукописних та книжкових джерел.

Прикладом такого підходу є монографії серії інститутів НБУВ, які зберігали ретроспективні фонди історичної спадщини, передусім Інституту рукопису та Інституту книгознавства.

Монографія «Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021)» за редакцією Л. Дубровіної [20] інтегрує різні напрями діяльності інституту. Видання підготовлене значним авторським

колективом, де взяли участь провідні співробітники – Т. Батанова, О. Бодак, О. Гальченко, Л. Гарбар, Л. Дубровіна, Н. Зубкова, Т. Коваль, І. Корчемна, О. Степченко, А. Сукало. Спеціальний розділ присвячено висвітленню науково-дослідних проєктів з історії науки, архівної та бібліотечної справи України. Значна увага акцентується на таких пріоритетних напрямках роботи ІР НБУВ, як створення інформаційних ресурсів на засадах цифрових технологій та організація відкритого доступу до документальних джерел. Спеціальні відомості стосуються популяризації наукових знань, соціокультурної та видавничої діяльності, обслуговування читачів; наведено відомості про кадровий склад ІР НБУВ, наукові та публічні заходи, у яких брали участь співробітники ІР, перелік електронних виставок, бібліографію науковців за 2018–2021 рр., а також такі комунікаційні види діяльності як звернення, запити, листування з користувачами фондів [20, с. 350–467].

Тісно пов'язана з нею монографія «Історико-культурологічні дослідження рукописної спадщини в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» за редакцією Н. Зубкової [21]. У цьому виданні представлено результати досліджень, огляди ресурсів та наукового описування різновидових колекцій Інституту рукопису XI–XIX ст., зокрема кириличної рукописної книги та її оправи, музичних рукописних книг, грецької, єврейської, латиномовної, польської рукописної та документальної спадщини, документальні комплекси актових джерел тощо. Автори – Т. Батанова, О. Бодак, С. Булатова, О. Гальченко, Л. Гарбар, Л. Гнатенко, Т. Горбач, Т. Добрянська, Л. Дубровіна, О. Іванова, Т. Коваль, І. Корчемна, Т. Міцан, С. Сохань, О. Степченко, А. Сукало, О. Хамрай, Є. Чернухін. Додатки містять аналітичну розвідку про публікаційну активність фахівців інституту як спосіб наукової комунікації, супроводжувану бібліографічним покажчиком; авторські дописи з інформацією про популяризаторську роботу підрозділу, про електронні інформаційні ресурси, створені на рукописні фонди, тощо.

Наступна історична монографія «Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення

електронного ресурсу (2000–2020)» [22], написана фахівцями різних відділів Інституту книгознавства під керівництвом Г. Ковальчук. У ній взяли участь Т. Антонюк, Н. Бондар, Л. Гутник, О. Заєць, Л. Івченко, Г. Ковальчук, Т. Мяскова, О. Супронюк, Г. Юхимець. Структура монографії включає теоретичний розділ, що акумулює відповідні напрацювання НБУВ в галузі теорії та історії книгознавства, його термінології, розробки книжкового пам'яткознавства, діяльності щодо створення Державного реєстру книжкових пам'яток України; історії книжкової культури, соціокультурні практики; а також відображає результати діяльності п'яти спеціалізованих відділів. Кожен розділ, присвячений, наприклад, відділу стародруків та рідкісних видань, відділу образотворчих мистецтв, музичний, зарубіжної україніки, історичних колекцій і зібрань, має окрему інформативну цінність і дає змогу оцінити доробок співробітників, надати уявлення про науковий доробок та бібліографічний показник публікацій співробітників інституту за 2000–2020 рр., окремі видання і каталоги, видання пам'яток, електронні ресурси, список захищених дисертацій.

Іншим виданням Інституту книгознавства, що має інтегрований характер і функції науково-інформаційного видання колективу, є монографія «З історії книжкової культури України: дослідження ретроспективних книжкових, образотворчих, музичних видань та історичних колекцій з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» під редагуванням Г. Ковальчук [23]. Різноманітність питань розвитку культури через призму книжкових джерел визначає й авторський колектив – Т. Антонюк, Н. Бондар, Н. Заболотна, О. Заєць, Г. Ковальчук, О. Курганова, Т. Мяскова, Ю. Рудакова, Л. Руденко, І. Савченко, О. Супронюк, І. Цинковська, І. Циборовська-Римарович, Г. Юхимець.

Основну частину монографії становлять наукові розвідки з історії вітчизняного книговидавання XVI–XVIII ст., мистецтва української книги, історії різних інших видів друку – нот, відбитків гравюр. Окремий блок присвячено культурі книгозбирання та книгорозповсюдження в давнину (XVI – початок XX ст.). Історія книжкової культури вивчає не лише історію книговидавання, а й всі процеси, пов'язані зі створенням і функціонуванням книги в суспільстві,

залежно від стану культури певного історичного періоду загалом і культури книги зокрема, включаючи вибір текстів, їх тематику та жанри; редакційну культуру тощо. Монографія включає й проблему культури книгорозповсюдження через різні форми та саму культуру споживання книжкової продукції, культуру книгоопису. Ця фундаментальність підходів також визначає комплексність розкриття теми та авторський колектив.

У монографії охарактеризовано фонди спеціалізованих відділів культурної спадщини, які розкривають основні тенденції історії книжкової культури України XVI–XX ст., мають різноаспектний характер, оскільки ґрунтується на конкретних різновидових історичних книжкових джерелах, які одночасно є джерелами соціокультурної діяльності.

Методологічне і методичне значення має монографія «Атрибуція й експертиза книжкових пам'яток: з досвіду Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» [24]. Розкрито правові і теоретичні засади експертизи пам'яток у бібліотеках. Особливу увагу приділено методам атрибуції стародруків та видавничих фальсифікатів, методиці встановлення належності примірників до історичних зібрань, а також атрибуції нотних видань, гравірованих портретів, грамофонних платівок. Розглянуто питання текстологічної атрибуції творів.

Ці видання розкривають значний джерельний потенціал історико-культурної спадщини, який використовуються як новий матеріал для включення до наукового гуманітарного та культурного простору.

Опосередкований зв'язок з розкриттям фондів історико-культурної спадщини мають і монографії, підготовлені іншими інститутами, які також зосереджені на результатах опрацювання фондів та широко розкривають соціокультурні практики своїх підрозділів.

Зокрема, слід відзначити колективну монографію Інституту біографічних досліджень разом з бібліографічними відділами НБУВ «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019)» під редакцією В. Попика [25] та із значним колективом авторів, які працюють у біографічних дослідженнях історичних постатей України та національної та наукової

бібліографій, які представлені такими авторами як: І. Войченко, Т. Добко, С. Кіраль, Т. Котлярова, Н. Любовець, Л. Новосьолова, В. Попик, В. Омельчук, Д. Устиновський, О. Яценко.

Значний доробок Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки НБУВ представлений у колективній монографії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018)» під редакцією В. Горового [26]. Авторський колектив складається з провідних науковців (В. Горовий, В. Струнгар, Т. Дубас, М. Закіров, Л. Чуприна, Л. Костенко, Ю. Половинчак, С. Полтавець, К. Лобузін, Н. Самохіна, С. Гарагуля, Л. Коновал, Л. Гарбар).

Значний інтерес для розуміння місця історико-культурних фондів становить монографія Інституту інформаційних технологій НБУВ «Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору» під редакцією К. Лобузін [27]. Колектив авторів (Л. Дубровіна, К. Лобузін, С. Гарагуля, Л. Коновал, Н. Гриценко, О. Ключнікова, І. Лобузін, О. Сандул, Т. Симоненко) розкриває роль і значення цифрових бібліотечно-інформаційних ресурсів у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору та дає огляд широкого спектра ресурсів, у тому числі історико-культурної спадщини в цифровій колекції НБУВ.

Грунтовний внесок у розвиток Інституту бібліотекознавства розкривається в колективній монографії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020)» під редакцією О. Василенко [28]. У розділах, які написали наукові фахівці, зокрема Є. Білько, О. Василенко, В. Горєва, Т. Гранчак, Н. Захарова, М. Іванова, О. Клименко, Т. Коваль, Т. Кулаковська, Л. Литвинова, С. Масловська, Л. Пестрецова, З. Пономаренко, О. Сокур, Г. Солоіденко, Л. Туровська, І. Шульга, О. Яковенко, міститься багато інформації про науково-інформаційну діяльність, соціокультурні заходи, у тому числі конференції, виставки, презентації тощо.

Одним із провідних в НБУВ є Інститут архівознавства, який підготував монографію «Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослід-

дження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) за редакцією О. Онищенко [29]. Серед авторів – О. Березовська, О. Вербіцька, Г. Індиченко, І. Кіржаєва, Л. Матвійчук, К. Новохатський, О. Онищенко, О. Січова, А. Шаповал, С. Шарбанова, Л. Яременко.

Монографія «Базові складові сучасної системи збереження особливо цінних бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України», за редакцією Ю. Ковтанюка [30], також спирається на досягнення колективу Центру збереження і оцифрування фондів НБУВ (Т. Власюк, Л. Затока, Ю. Ковтанюк, Т. Крікова, Л. Куява, Я. Савчук, Л. Сорокіна).

Важливу проблему загальноукраїнського масштабу бібліотека розв’язувала в монографії «Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій», відповідальний редактор О. Онищенко [17], створення інформаційного ресурсу на базі розробок НБУВ.

Багатоаспектна науково-інформаційна діяльність національних бібліотек НАН України НБУВ під час незалежності набула ґрунтового розвитку. Дослідження ретроспективних історико-культурних фондів як сучасної багатоаспектної джерельної бази історії науки і культури як об’єкта пізнання, плідно сприяють реалізації національних функцій універсальних наукових бібліотек широкого профілю, засвідчують значний доробок та активно заповнюють інформаційний простір знань ресурсів, розширюють можливості науково-інформаційної діяльності, сприяють виникненню нових напрямів, де інтегрується науковий доробок бібліотеки за різними напрямками і збагачує цифровий простір науки і культури.

Цьому сприяла розвинута структура і спеціалізація розвитку наукових напрямів, що показала значну ефективність діяльності бібліотек не лише в галузі науково-дослідної роботи, а й науково-інформаційної, яка проникає в усі види наукових видань. Констатуємо формування нових підходів до підготовки колективних монографій, які охоплюють інтегрованість змісту, широту авторського колективу і різноманітне охоплення видань, що суттєво

поглиблює забезпечення розкриття предмета дослідження і наповнення інформаційного простору науки і культури України.

Отже, відзначена тенденція нових підходів до методологічних принципів підготовки монографій і значного розширення авторського колективу, ширшого охоплення предмета дослідження та реалізації різних функцій інформування є ознакою зростання ролі бібліотек та значення історико-культурних функцій в інформаційному просторі, що об'єктивно відображає її статус національної і поліфункціональної установи як єдиного організму. Надана значна свобода творчої складової та розширеного авторського колективу у виборі теми та шляхів її розробки дає змогу вміщувати різні додатки як окремі види інформування, що розривають зміст дослідження, висвітлюють науковий доробок колективу в його повному масштабі, розкривати історико-культурні джерела широкому загальному вчених і культурних діячів.

Таким чином, з'являються нові видові особливості видань, які порушують встановлені формальні правила та класифікаційні ознаки наукової продукції, але значно посилюють глибину досліджень та їхні засоби розкриття меморіальних фондів. Хоча й досі ставиться під сумнів поняття колективних монографій з великим авторським колективом, але у цьому випадку це є специфікою науково-дослідних бібліотек і сприяє інноваційним технологіям НБУВ. Такі комплексні видання, на нашу думку, значно підвищували інформаційну цінність монографій.

Список бібліографічних посилань

1. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 336 с.
2. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Інститут рукопису. Київ, 2009. 530 с.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) / відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 436 с.

4. Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2016. Вип. 20. С. 232–251. <https://doi.org/10.15407/rksu.20.232>

5. Калініна-Симончук Ю. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як науково-дослідна та бібліотечна установа у відображенні статутних документів (1997–2018 рр.). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 253–270. <https://doi.org/10.15407/np.52.253>

6. Онищенко О., Дубровіна Л. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузі в Україні (1993–2018). 1. Становлення та розвиток системи підготовки кадрів вищої кваліфікації в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у 1993 – 2010 рр. *Бібл. вісн.* 2018. № 2. С. 48–58.

7. Онищенко О., Дубровіна Л. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузях в Україні (1993 – 2018). 2. Підготовка бібліотечних кадрів вищої кваліфікації у руслі нових пріоритетів діяльності НБУВ у 2011 – 2018 рр. *Біб. вісн.* 2018. № 3. С. 3–11.

8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1993–2003 рр.) : наук.-бібліогр. покажч. видань б-ки та літ. про її діяльність / уклад. Н. М. Погребецька ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. Київ, 2005. 518 с.

9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: видання бібліотеки та література про її діяльність (2004–2018): наук.-бібліограф. покажч. / ред.: Л. А. Дубровіна, Т. В. Добко. Київ, 2018. 598 с.

10. Репозитарій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib>

11. Фонди і колекції Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/fondy-i-kolektsiyi/>

12. Національний репозитарій академічних текстів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/>

13. Дубас Т. П. Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: напрями, тенденції змін, перспективи (1991–2019). Київ, 2000. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій [27.00.03] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2020. 246 с.

14. Дубас Т. Розвиток видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах цифрового середовища. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 452–460.

15. Дубас Т. Видавнича діяльність НБУВ як сфера наукового знання і практичної діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 327–332.

16. Дубас Т. Видавнича діяльність як важлива складова науково-дослідної роботи НБУВ (2005–2010). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 377–384.

17. Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ: НБУВ, 2022. 224 с.

18. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 644 с.

19. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) / відп. ред. Л. А. Дубровіна. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 452 с.

20. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021) / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ : НБУВ, 2021. 516 с.

21. Історико-культурологічні дослідження рукописної спадщини в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. ред. Н. Зубкова. Київ, 2024. 420 с. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0004977

22. Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження,

організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020) / відп. ред. Г. Ковальчук. Київ: НБУВ, 2021. 616 с.

23. З історії книжкової культури України: дослідження ретроспективних книжкових, образотворчих, музичних видань та історичних колекцій з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / ред. Г. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2021. 400 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.437.400>

24. Атрибуція й експертиза книжкових пам'яток: з досвіду Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. ред. Г. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2023. 400 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.494.400>

25. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) / за ред. В. І. Попика. Київ, 2019. 252 с.

26. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018) / за ред. В. М. Горового. Київ, 2019. 344 с.

27. Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору / за ред. К. Лобузіної. Київ, 2021. 420 с.

28. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020) / за ред. О. Василенко. Київ, 2022. 507 с.

29. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослідження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) / за ред. О. С. Онищенко. Київ, 2021. 350 с.

30. Базові складові сучасної системи збереження особливо цінних бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України / за ред. Ю. Ковтанюка. Київ, 2023. 390 с. https://doi.org/10.15407/r_nbu.0005085

References

1. Dubrovina, L., Onyshchenko, O. (1998). *Istoriia Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho, 1918-1941* [History of

the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

2. Dubrovina, L. (2009). *Bibliotechna sprava v Ukraini v XX stolitti* [Librarianship in Ukraine in the 20th Century]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

3. Dubrovina, L. (Ed.) (2019). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u pershe desiatylittia nezalezhnosti Ukrainy (1991-2002)* [The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the first decade of Ukraine's independence (1991-2002)]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv. [in Ukrainian]

4. Dubrovina, L. (2016). Libraries within the system of the institutions of national memory of Ukraine and national cultural heritage. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 20, 232-251 [in Ukrainian] <https://doi.org/10.15407/rksu.20.232>

5. Kalinina-Simonchuk, Yu. (2019). V. I. Vernadsky National Library of Ukraine as a Research and Library Institution in Displaying Charter Documents (1997-2018). *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 52, 253-270 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.52.253>

6. Onyshchenko, O., Dubrovina, L. (2018). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak tsentr pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii ta rozvytku novykh naukovykh napriamiv u bibliotechnii ta arkhivniy haluzi v Ukraini (1993-2018)*. 1. Stanovlennia ta rozvytok systemy pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u 1993-2010 rr. [Vernadsky National Library of Ukraine as the Center for Personnel Training in Higher Qualification and Development of New Scientific Directions in the Library and Archival Sectors in Ukraine (1993-2018) 1. Becoming and the Development of a System for Personnel Training in Higher Qualification at the Vernadsky National Library of Ukraine in 1993-2010 Years]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 48-58 [in Ukrainian].

7. Onyschenko O., Dubrovina, L. (2018). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak tsentr pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii ta rozvytku novykh naukovykh napriamiv u bibliotechnii ta arkhivnii haluziakh v Ukraini (1993-2018)*. 2. Pidhotovka bibliotechnykh kadriv vyshchoi kvalifikatsii u rusli novykh priorytetiv diialnosti

NBUV u 2011-2018 rr. [Vernadsky National Library of Ukraine as the Center for Personnel Training in Higher Qualification and Development of New Scientific Directions in the Library and Archival Sectors in Ukraine (1993-2018). 2. Training of Library Staff in Higher Qualification in the Framework of New Priorities of Activity for VNLU in 2011-2018]. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 3-11 [in Ukrainian].

8. Omelchuk, V. (Ed.) (2005). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (1993-2003 rr.): nauk.-bibliohr. pokazhch. vydan b-ky ta lit. pro yii diialnist / uklad. N. Pohrebetska* [Vernadsky National Library of Ukraine (1993-2003): Scientific and bibliographic index of the library's publications and literature about its activities]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Dubrovina, L., Dobko, T. (Ed.) (2018). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: vydannia biblioteky ta literatura pro yii diialnist (2004-2018): Naukovo-bibliohrafichni pokazhchyk* [Vernadsky National Library of Ukraine: library publications and literature about its activities (2004-2018): Scientific and bibliographic index]. Kyiv [in Ukrainian].

10. Electronic Vernadsky National Library of Ukraine Repository. <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib> [in Ukrainian].

11. Funds and collections of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/fondy-i-kolektsiyi/> [in Ukrainian].

12. National Repository of Academic Texts. <https://nrat.ukrintei.ua/> [in Ukrainian].

13. Dubas, T. (2020). *Naukovo-vydavnycha diialnist Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: napriamy, tendentsii zmin, perspektyvy (1991-2019)* [Scientific and publishing activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: directions, trends of change, prospects (1991-2019)]. (Candidate's thesis). NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

14. Dubas, T. (2013). *Rozvytok vydavnychoi diialnosti Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v umovakh tsyfrovoho seredovyscha* [Development of publishing activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the digital environment]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho* –

Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 36, 452-460 [in Ukrainian].

15. Dubas, T. (2013). Vydavnycha diialnist NBUV yak sfera naukovoho znannia i praktychnoi diialnosti [Publishing activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine as a sphere of scientific knowledge and practical activity]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 35, 327-332 [in Ukrainian].

16. Dubas, T. (2011). Vydavnycha diialnist NBUV yak sfera naukovoho znannia i praktychnoi diialnosti [Publishing activities as an important component of the scientific and research work of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine (2005-2010)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 32, 377-384 [in Ukrainian].

17. Onyshchenko, O. (Ed.). (2022). Formuvannia tsilisnogo sotsiokulturnoho prostoru Ukraïny yak skladova konsolidatsiïnykh natsionalnykh stratehiï [Formation of integral socio-cultural space of Ukraine as a part of consolidating national strategies]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

18. Kovalchuk, G. (2004). Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v bibliotechnykh fondakh [Book monuments (rare and valuable books) in library collections]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

19. Dubrovina, L. (Ed.). (2019). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u pershe desiatylittia nezalezhnosti Ukrainy (1991-2002) [The Vernadsky National Library of Ukraine in the first decade of Ukraine's independence (1991-2002)]. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

20. Dubrovina, L. A. (Ed.). (2021). Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: formuvannia fondu, naukovo-doslidnytska ta naukovo-informatsiina diialnist, stvorennia elektronnoho resursu (2000-2021) [Manuscript Institute of the Vernadsky National Library of Ukraine: formation of the fund, scientific research and scientific information activities, creation of an electronic resource (2000-2021)]. Kyiv [in Ukrainian].

21. Zubkova, N. (Ed.). (2024). *Historical and cultural studies of*

manuscript heritage at Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian]. https://doi.org/10.15407/r_nbu.v.0004977

22. Kovalchuk, G. (Ed.). (2021). *Istoryko-kulturni fondy Instytutu knyhoznavstva Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: doslidzhennia, orhanizatsiia dostupu ta stvorennia elektronnoho resursu (2000-2020)* [Historical and cultural funds of the Institute of Book Science of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: research, organization of access and creation of an electronic resource (2000-2020)]. Kyiv [in Ukrainian].

23. Kovalchuk, G. (Ed.). (2021). *From the History of Book Culture of Ukraine: Research of Retrospective Book, Art, Music Publications and Historical Collections from the Funds of the Vernadsky National Library Of Ukraine*. Akademperiodyka [in Ukrainian] <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.437.400>

24. Kovalchuk, G. (Ed.). (2023). *The attribution and expertise of book monuments: based on the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine Institute of Book Science experience*. Akademperiodyka [in Ukrainian] <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.494.400>

25. Popyk, V. (Ed.) (2019). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: rozvytok natsionalnoi bibliohrafi, biohrafichnykh doslidzhen ta naukovo-bibliohrafichnoi diialnosti (2000-2019)* [V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: the development of national bibliography, biographical research and scientific and bibliographic information activities (2000-2019)]. Kyiv [in Ukrainian].

26. Horovyi, V. (Ed.) (2019). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v naukovo-informatsiinomu prostori (2000-2018)* [Vernadsky National Library of Ukraine in the scientific and information space (2000-2018)]. Kyiv [in Ukrainian].

27. Lobuzina, K. (Ed.) (2021). *Tsyfrovi bibliotechno-informatsiini resursy u rozbudovi naukovoho sehmentu natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [Digital library and information resources in the development of the scientific segment of the national information space]. Kyiv [in Ukrainian].

28. Vasylenko, O. (Ed.) (2022). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: bibliotekoznavstvo ta bibliotechna diialnist v*

innovatsiinomu protsesi rozvytku (2002-2020) [V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: library science and library activity in the innovation process of development (2002-2020)]. Kyiv [in Ukrainian].

29. Onyshchenko, O. S. (Ed.). Instytut arkhivoznavstva Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: formuvannia ta doslidzhennia Arkhivnoho fondu Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy (2000-2020) [Institute of Archival Studies of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: Formation and Research of the Archival Fund of the National Academy of Sciences of Ukraine (2000-2020)]. Kyiv, 2021 [in Ukrainian].

30. Kovtaniuk, Y (Ed.). (2023). *Basic components of the modern system for preserving particularly valuable library and archival fonds that constitute the cultural heritage of Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian] https://doi.org/10.15407/r_nbu.v.0005085

Стаття надійшла до редакції 20.09.2025.

Larysa Matviichuk,

PhD (Social Communications), Senior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: l.matvijchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7230-9053>

Scopus Author ID: 58117186100

Collective Monographs of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the Field of Historical and Cultural Heritage (2020-2025) as a Type of Scientific and Information Source: Methodological Aspects

The purpose of the article is to characterize the features of publishing products in the field of scientific and socio-cultural activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the period 2020-2025, first of all, new methodological principles for the preparation of collective monographs as part of the scientific and information direction. *The methodological basis* of the work is a complex of general scientific (analysis, synthesis, generalization, systematization) and special methods (descriptive, analytical-synthetic, structural-functional) of scientific research, the use of systemic and socio-communication approaches. *The novelty consists* in the fact that the importance of concentrating the efforts of library scientists on revealing the knowledge resource of the Library's historical and cultural funds that were not in scientific circulation is

substantiated. Attention is drawn to collective monographs that integrate different approaches to presenting diverse sources, their content from manuscript and book heritage funds, and presentation to the Ukrainian and world community of the best opportunities to combine national and global trends in the development of information and library science. *Conclusions.* An important direction of the work of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine has become the promotion, through publishing products, primarily monographic, of the retrospective Ukrainian cultural heritage of libraries as a valuable source of preserving national memory and national identity and its development. This is facilitated by new methodological approaches to the content of monographs, the expansion of the author team, the addition to the publication as an organic part of other types of scientific and informational products, which enrich the cultural value of publications and activate the socio-communicative significance of these publications.

Keywords: V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, scientific and research work of libraries, collective monographs, scientific and informational activities of scientific libraries, socio-cultural activities, repository of scientific texts, Ukrainian book.